

Tactica ascultării persoanei vătămate minore în cazul infracțiunilor contra libertății și integrității sexuale în fața instanței – aspecte teoretice și practice

Tactics of hearing the minor injured person in the case of crimes against sexual freedom and integrity before the court – theoretical and practical aspects

Vasile Ioan Vidrighin¹, George Cătălin Grosu²

Rezumat: Lucrarea *Tactica ascultării persoanei vătămate minore în cazul infracțiunilor contra libertății și integrității sexuale în fața instanței – aspecte teoretice și practice* își propune să analizeze etapele audierii persoanei vătămate minore într-o cauză în care sunt judecate infracțiuni contra libertății și integrității sexuale, prezentând chestiunile prealabile audierii, scopul audierii, dispunerea audierii, asistența juridică, stabilirea locului și a momentului audierii, prezența psihologului, pregătirea magistratului, întocmirea planului de ascultare, pregătirea prealabilă a persoanei vătămate, desfășurarea audierii efective a persoanei vătămate, felurile de întrebări adresate, analiza comportamentului judecătorului, stabilirea cadrului unde se derulează audierea și participarea persoanelor chemate să asiste la această activitate. Fără îndoială, audierea persoanei vătămate minore în fața instanței în cazul infracțiunilor contra libertății și integrității sexuale se delimitează clar de celelalte audieri, prezentând o serie de particularități, care sunt prezentate pe parcursul materialului. Pornind de la tema conferinței, și anume *Criminalistica – un reper important în demersul de căutare a adevărului*, apreciem că Tactica criminalistică, în calitate de componentă a Criminalisticii oferă mijloacele necesare aflării adevărului, în măsura în care sunt cunoscute și folosite toate resursele necesare pentru obținerea unor declarații complete de la persoanele audiate conform normelor de procedură penală și a normelor tactice criminalistice.

Cuvinte-cheie: tactica ascultării, persoană vătămată minoră, instanță, infracțiune, libertate și integritate sexuală

Abstract: The article *Tactics of hearing the minor injured person in the case of crimes against sexual freedom and integrity before the court - theoretical and practical aspects* aims to analyze the stages of hearing the minor injured person in a case where crimes

¹ Lector univ. dr., Facultatea de Drept, Universitatea Lucian Blaga din Sibiu, e-mail: vasile.vidrighin@ulbsibiu.ro

² Asistent univ. drd., Facultatea de Drept, Universitatea Lucian Blaga din Sibiu, e-mail: catalin.grosu@ulbsibiu.ro

against sexual freedom and integrity are judged, presenting the questions prior to the hearing, the purpose of the hearing, the disposition of the hearing, legal assistance, establishing the place and time of the hearing, the presence of the psychologist, the preparation of the magistrate, the drawing up of the listening plan, the prior preparation of the injured person, conducting the actual hearing of the injured person, the types of questions asked, the analysis of the judge's behavior, establishing the framework where the hearing takes place and the participation of the people called to assist in this activity. Undoubtedly, the hearing of the minor injured person before the court in the case of crimes against sexual freedom and integrity is clearly demarcated from the other hearings, presenting a series of peculiarities, which are presented throughout the material. Starting from the topic of the conference, namely *Forensics - an important landmark in the search for the truth*, we appreciate that Forensic Tactics as a component of Forensics provides the necessary means to find out the truth, to the extent that all the necessary resources are known and used to obtain complete statements from the persons interviewed according to the rules of criminal procedure and the rules of forensic tactics.

Keywords: hearing tactics, minor injured person, court, crime, sexual freedom and integrity

1. Considerații generale

Audierea persoanelor vătămate minore în cazul infracțiunilor *contra libertății și integrității sexuale* reprezintă o activitate procedurală extrem de importantă în cadrul procesului penal, iar realizarea etapelor în totalitate în ordinea lor firească este necesară și trebuie tratată cu maximă responsabilitate și profesionalism, întrucât de rezultatul audierii poate depinde, într-o mare măsură, stabilirea adevărului în cauză.

Pentru buna desfășurare a procesului penal care se poartă în legătură cu un minor, pentru protejarea drepturilor sale procesuale și pentru asigurarea unui climat optim, menit să conducă la prezervarea integrității fizice, psihice și morale a acestuia, prezintă relevanță identificarea și aplicarea dispozițiilor legale care guvernează participarea minorului în procedurile penale.

Pregătirea ascultării persoanei vătămate minore în special la infracțiunile *contra libertății și integrității sexuale* este o regulă absolut necesară, mai ales în faza de cercetare judecătorească³, și trebuie respectată în toate împrejurările, indiferent de gradul de dificultate al cauzei.

³ Facem precizarea că, potrivit deciziei Curții Europene a Drepturilor Omului pronunțată în cauza I.C. *contra României*, și organelor investigative le incumbă obligația de a-și adapta mijloacele procesuale și tactice necesare pentru administrarea probatoriului în funcție de stare de vulnerabilitate a victimei (a se vedea CEDO, cauza I.C. *contra României*, cererea nr. 36934/08, hotărârea din 24.05.2016, parag. 51-60).

2. Scopul audierii⁴

Scopul audierii este obținerea unei declarații complete și exacte de la persoana vătămată minoră, în condiții de imparțialitate, profesionalism, empatie, care să favorizeze aflarea adevărului și protejarea emoțională a copilului.

Prin urmare, audierea trebuie să fie orientată spre minorul victimă și bazată pe respectarea drepturilor sale, ținând cont de vârstă, nivelul de maturitate, opiniile, nevoile și preocupările acestuia.

Din acest motiv, persoanele care efectuează audierea trebuie să cunoască, pe de o parte, dispozițiile legale generale, care reglementează audierea persoanelor vătămate și dispozițiile speciale aplicabile audierii minorilor, iar pe de altă parte, trebuie să aibă cunoștințe despre psihologia dezvoltării copilului și să stăpânească tehnicile speciale de audiere a copiilor victime ale infracțiunilor.

Efectuarea audierii de către o persoană insuficient pregătită sau în condiții improprii, poate avea drept consecință obținerea unei declarații false sau incomplete și retraumatizarea copilului.

În practică, s-a constatat că principalele greșeli care pot fi comise cu ocazia audierii minorilor, se referă la folosirea unor tehnici de audiere nepotrivite, cum ar fi: trecerea cu ușurință peste faza relatării libere și folosirea în exces a întrebărilor, influențarea declarației prin comunicarea conținutului declarațiilor altor persoane sau prin adresarea de întrebări sugestive sau direcționate, adresarea de întrebări repetate cu privire la același subiect pentru a obține răspunsul dorit, confirmarea sau întărirea comportamentului dezirabil prin folosirea de pedepse sau recompense, etc.

Această situație reclamă, pe de o parte, o pregătire specială a persoanelor implicate în audierea copiilor victime ale infracțiunilor, iar pe de altă parte, existența unor reguli sau recomandări care să asigure echilibrul între imperativul aflării adevărului și protejarea emoțională a copilului.

De altfel, potrivit dispozițiilor art. 2 alin. (4) din Legea nr. 272/2004, principiul interesului superior al copilului, care consacră dreptul copilului la dezvoltare fizică și morală normală, la echilibru socioafectiv și la viață de familie, va prevala în toate demersurile și deciziile care privesc copiii, inclusiv în cauzele soluționate de instanțele judecătorești.

Prin urmare, la stabilirea unor reguli sau recomandări privind audierea copiilor victime ale infracțiunilor, trebuie să țină cont, în primul rând, de acest principiu și de necesitatea protejării efective a acestora, pentru a evita revictimizarea copiilor prin această activitate procedurală absolut necesară în cadrul procesului penal.

⁴ V. Badea, B. N. Trandafir, *Ghid metodologic privind audierea minorilor victime ale violenței*, Aprilie 2017, [Online] la https://fonpc.ro/wp-content/uploads/2021/11/Ghid_audierea_minorilor_victime_violentei.pdf, accesat 15.06.2022.

Punerea în practică a acestor reguli sau recomandări poate contribui la succesul audierii și la obținerea de la copil a informațiilor necesare completării materialului probator, astfel încât, obligația principală a instanțelor de judecată de a administra probe atât în favoarea, cât și în defavoarea inculpatului, în scopul aflării adevărului, să se realizeze cu obiectivitate.

3. Chestiuni prealabile audierii

În situația în care specificul cauzei impune audierea unui minor victimă a unei infracțiuni în cursul procesului penal, este necesar ca organul judiciar să respecte anumite etape prealabile ascultării propriu-zise. În acest sens, se va acorda o atenție deosebită locului unde se va desfășura audierea, persoanelor chemate să participe la audiere, pregătirii minorului în vederea audierii, inclusiv pregătirii celui care realizează audierea.⁵

3.1. Dispunerea audierii

În faza de judecată, instanța dispune audierea persoanelor vătămate în ședință nepublică, în camera de consiliu, fără participarea inculpatului, apărarea urmând a fi realizată prin avocatul ales sau din oficiu al acestuia, în prezența unui psiholog, conform dispozițiilor art. 111 alin. 6 din Codul de procedură penală, având în vedere că persoanele vătămate sunt prezumate a fi vulnerabile, conform art. 113 alin. 2 din Codul de procedură penală.

Instanța pune în discuție emiterea unei adrese către Colegiul psihologilor pentru a transmite până la următorul termen de judecată lista psihologilor abilitați să participe la audierea persoanelor vătămate, urmând a se releva particularitățile concrete ale cauzei (vârsta actuală a persoanelor vătămate, obiectul cauzei, respectiv infracțiunile de care este acuzat inculpatul, perioada de timp în care se presupune că au fost comise prezumtivele fapte), ulterior primirii listei urmând a fi desemnat psihologul care va participa la audierea persoanelor vătămate.⁶

Instanța pune în vedere părților faptul că psihologul care va participa la audierea persoanelor vătămate va întocmi un raport de observație în urma audierilor. Totodată, aduce la cunoștința părților faptul că audierile nu se vor realiza în sala de ședință, urmând a se acorda un termen separat de cel al ședințelor de judecată, audierea constând într-o discuție purtată de instanță cu fiecare dintre persoanele vătămate, care urmează ca ulterior să fie

⁵ M. M. Pivniceru, C. Luca, *Ghid de audiere a copilului în proceduri judiciare*, Editura Hamangiu, București, 2009, p. 171.

⁶ Judecătoria Sectorului 2 București, încheiere de ședință din 02.06.2021, emisă în dosarul penal nr. XXXXX /306/2019. Acest articol a fost realizat cu respectarea Regulamentului General de Protecție a Datelor (Regulamentul UE nr. 679 din 27 aprilie 2016).

transcrisă de grefierul de sedință în baza înregistrării audio ce se va efectua cu acea ocazie.⁷

3.2. Asistența juridică

În conformitate cu dispozițiile art. 93 alin. (4) din Codul de procedură penală, asistența juridică este obligatorie când persoana vătămată este o persoană lipsită de capacitate de exercițiu ori cu capacitate de exercițiu restrânsă (în general, persoanele minore se află în această situație, cu excepția cazului în care au dobândit capacitatea deplină de exercițiu ca urmare a căsătoriei⁸). Prin urmare, în cazul în care minorul nu beneficiază de serviciile unui avocat ales, instanța de judecată este obligată să ia măsuri pentru desemnarea unui avocat din oficiu, în prezența căruia va fi efectuată audierea. Considerăm că în astfel de cazuri se impune ca asistența judiciară să fie asigurată printr-un avocat din oficiu de același sex cu persoana vătămată. La acest moment nu există o dispoziție legală care să reglementeze această împrejurare, însă deficiența poate fi acoperită printr-o solicitare expresă a instanței în acest sens adresată baroului.

Legiuitorul a avut în vedere faptul că minorii fac parte din categoria persoanelor vulnerabile, care au nevoie de consiliere juridică calificată, pentru a cunoaște și exercita toate drepturile conferite de lege.

De altfel, potrivit dispozițiilor art. 111 alin. (3) raportat la art. 109 alin. (2) din Codul de procedură penală, persoana vătămată are dreptul să se consulte cu avocatul, atât înainte, cât și în cursul audierii.

Din această perspectivă legiuitorul și-a îndeplinit obligațiile pozitive asumate prin tratatele internaționale privind drepturile copilului, asigurând un cadru legal care să garanteze pe de o parte, aflarea adevărului, iar pe de altă parte, o apărare calificată a acestora în cadrul procesului penal.

O situație interesantă vizează cazul inculpatului trimis în judecată pentru o infracțiune contra libertății și integrității sexuale care este pedepsită cu închisoarea de până la 5 ani⁹, nefiind astfel obligatorie asistența juridică pentru a i se acorda un avocat din oficiu, dacă nu și-a angajat un avocat. Considerăm că într-o atare ipoteză, dacă instanța a dispus audierea persoanelor vătămate minore fără participarea inculpatului, în virtutea dreptului la apărare și la egalitatea armelor, instanța are obligația de a-i desemna un avocat din oficiu care să participe la audiere. Cu toate că textul art. 91 alin. (1) raportat la art. 90 lit. b) din Codul de procedură penală¹⁰

⁷ *Ibidem*.

⁸ Conform art. 39 alin. (1) Cod civil, minorul dobândește, prin căsătorie, capacitatea deplină de exercițiu.

⁹ Spre exemplu, infracțiunea de corupere sexuală a minorilor prevăzută de art. 221 alin. 1) Cod penal este pedepsită cu închisoarea de la 1 la 5 ani.

¹⁰ Asistența juridică este obligatorie în cazul în care organul judiciar apreciază că suspectul ori inculpatul nu și-ar putea face singur apărarea.

reprezintă un caz de desemnare a unui avocat din oficiu ce este lăsat la aprecierea instanței de judecată¹¹, situația prezentată anterior, din punctul nostru de vedere, devine un caz obligatoriu de desemnare a unui avocat din oficiu. Precizarea nu este lipsită de importanță, dat fiind faptul că legiuitorul sancționează nerespectarea dispozițiilor legale privind asistența juridică obligatorie a inculpatului cu nulitatea absolută a actelor procesuale sau procedurale astfel încheiate, iar în cazul analizat va interveni excluderea declarației persoanei vătămate minore, ceea ce va avea drept consecință reaudierea acesteia în condiții de legalitate. Totodată, opinia noastră se fundamentează pe jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, care a statuat faptul că deși statul are datoria de a proteja interesele victimelor, ele trebuie ponderate în raport cu interesele apărării¹². Curtea a fost de acord că, în astfel de cauze, pot fi adoptate anumite măsuri în vederea protejării victimelor-copii. Cu toate acestea, Curtea a mai arătat că asemenea măsuri nu trebuie să pericliteze exercitarea efectivă și corespunzătoare a drepturilor apărării.¹³

3.3. Locul audierii

Potrivit dispozițiilor art. 111 alin (6) lit. a) din Codul de procedură penală, audierea se efectuează în incinte concepute sau adaptate acestui scop, care să asigure un mediu securizant și prietenos.

Camera de audiere trebuie să fie concepută și mobilată, astfel încât să se poată adapta audierii unor copii de vârste diferite și să nu conțină elemente care pot distra atenția minorului. Pentru un copil de vârstă mică, un mediu familiar îl reprezintă o cameră prietenoasă, care favorizează comunicarea și adaptarea la noua situație. Spre exemplu, în cadrul Parchetului de pe lângă Tribunalul Constanța, a fost amenajată o camera de audiere a minorilor ce are un aspect prietenos, este dotată cu microfoane ascunse, cu camere video performante care se pot roti și pot apropia imaginea și cu mijloace de transmisie online către mai mulți anchetatori sau judecători. Tehnologia audio-video de ultima generație este disimulată discret într-un decor prietenos cu minorii, urmând să surprindă nu numai fiecare cuvânt, ci și fiecare gest al copilului. Totodată, camera este dotată cu

¹¹ I. Neagu, M. Damaschin, *Tratat de procedură penală. Partea generală. În lumina noului Cod de procedură penală, Ediția a 2-a*, Editura Universul Juridic, București, 2015, p. 242-243.

¹² CEDO, cauza Doorson contra Țărilor de Jos, cererea nr. 20524/92, hotărârea din 26.03.1996.

¹³ CEDO, cauza Bocos-Cuesta contra Țărilor de Jos, cererea nr. 54789/00, hotărârea din 10.11.2005; CEDO, cauza A.L. contra Finlandei, cererea nr. 23220/04, hotărârea din 27.01.2009; CEDO, cauza W. contra Finlandei, cererea nr. 14151/02, hotărârea din 24.04.2007; CEDO, cauza Kovač contra Croației, cererea nr. 503/05, hotărârea din 12.07.2007.

un sistem care îi permite judecătorului să urmărească și să ghideze de la distanță audierea minorului, dar și să îi transmită intervievatorului întrebările pe care le consideră necesare în vederea obținerii informațiilor utile cauzei.

De precizat faptul că audierea minorilor se poate realiza și într-un alt loc decât sediul organului judiciar¹⁴, mai ales în contextul actual în care majoritatea sediilor organelor de urmărire penală sau ale instanțelor naționale nu dispun de spații special amenajate în acest sens. Spre exemplu, în practică¹⁵ s-a reținut că „la data de 26.01.2021 au fost audiați minorii C. I.-O., C. K.-M. și C. I., în conformitate cu dispozițiile art. 111 alin. (9) C. proc. pen., înainte de începerea urmăririi penale, precum și în conformitate cu dispozițiile art. 111 alin. (6) lit. a) și b) C. proc. pen., într-o incintă adaptată, din cadrul sediului D.G.A.S.P.C. Timiș, din Timișoara, prin intermediul unui psiholog din cadrul D.G.A.S.P.C. Timiș. La audierea minorilor, înregistrată audiovideo, au asistat de la distanță avocatul din oficiu, precum și reprezentantul convențional al minorilor”.

Dacă în literatura de specialitate¹⁶ și ghidurile metodologice privind audierea minorilor în faza de urmărire penală se discută despre faptul că o asemenea cameră de audiere trebuie să fie izolată fonic și să aibă geam despărțitor unidirecțional și un sistem de înregistrare audio-video, în faza de judecată se folosește ca și cameră de consiliu o sală de judecată sau o încăpere specială pe cât posibil neutră, mobilată simplu, departe de zgomot sau alți factori perturbatori, care să nu distragă atenția minorului sau să influențeze atenția acestuia. În practică, în privința sistemului de înregistrare se procedează la utilizarea unui reportofon¹⁷, care să facă posibilă înregistrarea audierii și ulterior transcrierea declarației persoanei vătămate minore. Potrivit comunicatului Consiliului Superior al Magistraturii din 21.12.2021 privind dotarea instanțelor cu camere adecvate de audiere a minorilor¹⁸, „Consiliul a întreprins demersuri concrete pentru amenajarea la nivelul instanțelor a unor spații adecvate audierii minorilor care să respecte standardele internaționale în domeniu”.

¹⁴ Art. 350 alin. 2 din Codul de procedură penală prevede că *pentru motive temeinice, instanța poate dispune ca judecata să se desfășoare în alt loc.*

¹⁵ Tribunalul Timiș, Decizia penală nr. 228/2021 din 25.02.2021, [Online] la <http://www.rolii.ro/hotarari/6051704ce490099c0400004c>, accesat 15.06.2022.

¹⁶ R. A. Nestor, *Respectarea normelor procesuale în activitatea de ascultare a persoanei vătămate minore-garanție pentru soluționarea echitabilă a unei cauze penale*, în *Pandectele Române*, nr. 1/2022 p. 44.

¹⁷ Judecătoria Sectorului 2 București, dosar penal nr. XXXXX /306/2019.

¹⁸ [Online] la <https://www.csm1909.ro/PageDetails.aspx?Type=Title&FolderId=9236>, accesat 15.06.2022.

Facem precizarea că s-a avansat și opinia¹⁹ (cu care suntem de acord) potrivit căreia spațiile de audiere a copiilor în condiții speciale ar trebui să fie amplasate în afara instituțiilor publice (poliție, parchet, instanță de judecată) pentru a se evita contactul minorilor cu aceste instituții și cu oamenii legii prezenți în aceste instituții, întrucât ele pot genera traumatizarea repetată a copiilor audiați.

3.4. Stabilirea momentului audierii

Potrivit dispozițiilor art. 380 din Codul de procedură penală coroborat cu art. 111 din același cod, instanța procedează la audierea persoanei vătămate după ascultarea inculpatului și, după caz, a coinculpaților.

Astfel, instanța procedează la audierea persoanei vătămate, a părții civile și a părții responsabile civilmente potrivit dispozițiilor art. 111 și 112, după ascultarea inculpatului și, după caz, a coinculpaților.

Persoanele menționate sunt lăsate să arate tot ce știu despre fapta care face obiectul judecății, apoi li se pot pune în mod nemijlocit întrebări de către procuror, inculpat, avocatul inculpatului, persoana vătămată, partea civilă, partea responsabilă civilmente și avocații acestora. Președintele și ceilalți membri ai completului pot de asemenea pune întrebări, dacă apreciază necesar, pentru justa soluționare a cauzei.

Instanța poate respinge întrebările care nu sunt concludente și utile. Întrebările respinse se consemnează în încheierea de ședință.

Persoana vătămată, partea civilă și partea responsabilă civilmente pot fi reascultate ori de câte ori este necesar.

Din analiza dispozițiilor legale, reiese că persoana vătămată trebuie audiată după ascultarea inculpatului, fără însă a se menționa dacă este necesar ca această audiere să se realizeze la un termen ulterior sau în aceeași ședință.

Cu toate acestea, audierea persoanei vătămate minore poate avea loc și anterior audierii inculpatului, în situația în care acesta se prevalează la începutul cercetării judecătorești de dreptul la tăcere, instanța putând și trebuind să procedeze la audierea persoanelor vătămate minore chiar și în această situație. Este necesar ca, în contextul în care judecata are loc potrivit procedurii comune (prin contestarea în tot sau în parte a probelor administrate în faza de urmărire penală), audierea martorilor și inclusiv a persoanelor vătămate minore să se facă în mod direct de către completul de judecată investit cu soluționarea cauzei. Astfel, regula instituită de legiuitor

¹⁹ S. Rotaru, *Studiu privind cadrul legal și practicile de audiere în condiții speciale a copiilor victime sau martori ai infracțiunilor în Republica Moldova*, Chișinău, 2020, p. 33, [Online] la http://justice.gov.md/public/files/dir_elab_acte_norm/Studiu_audierea_copii.pdf, accesat 15.06.2022.

nu este una rigidă, întrucât momentul și succesiunea audierii persoanelor în cadrul fazei de judecată poate urma un curs diferit de cel statuat, cu titlu general, în Codul de procedură penală. Nu trebuie omis faptul că acuzatului i se recunoaște dreptul de a da pe tot parcursul procesului explicații, inclusiv raportat la cele declarate de persoanele vătămate.

Deși, potrivit dispozițiilor art. 376 alin. 3 din Codul de procedură penală, ordinea firească a cercetării judecătorești este aceea potrivit căreia persoanele vătămate se audiază înainte de administrarea probelor încuviințate, în practică s-au întâlnit situații²⁰ când instanța a dispus audierea persoanelor vătămate minore la o dată ulterioară, după audierea mai multor martori. În doctrină²¹ s-a reținut că declarațiile persoanelor vătămate pot contribui la aflarea adevărului chiar dacă instanța, modificând ordinea cercetării judecătorești a audiat persoana vătămată după martori. Din punctul nostru de vedere, soluția este una corectă, însă considerăm că este necesar ca schimbarea ordinii audierii persoanelor în cadrul fazei de judecată să fie una determinată de anumite împrejurări obiective. Spre exemplu, reprezintă o astfel de situație existența unui număr mare de martori, precum și durata mai mare de timp necesară desemnării unui psiholog care să participe la audierea minorului (emiterea de adrese către Colegiul psihologilor, primirea listei psihologilor abilitați, primirea confirmării psihologului de a participa la procedeu probatoriu etc.). Astfel, pentru ca cercetarea judecătorească să nu stagneze, instanța poate audia martorii încuviințați în cauză până la stabilirea cadrului necesar audierii persoanelor vătămate minore în considerarea principiului soluționării cauzei într-un termen rezonabil.

3.5. Prezența psihologului

Există, de asemenea, situații în care audierea copilului nu poate fi făcută decât după o prealabilă pregătire și în prezența unui psiholog, datorită faptului că exprimarea copilului cu privire la evenimentul traumatizant nu poate fi transpusă în forma unei declarații decât cu sprijinul specialiștilor.

Implicarea psihologului este necesară întrucât, spre exemplu, la descrierea abuzului, copiii au diferite moduri de exprimare, în funcție de vârstă și dispoziție. Copiii victimă sunt adesea incapabili să transpună în cuvinte cele petrecute, întrucât limbajul lor s-ar putea să nu fie atât de dezvoltat încât să le permită expunerea evenimentului traumatizant ori sentimentele de frică sau emoție, resimțite pe fondul procedurilor judiciare, să determine inhibiția și neputința acestora de a da declarații.

²⁰ Judecătoria Sectorului 2 București, încheiere de ședință din 02.06.2021, emisă în dosarul penal nr. XXXXX /306/2019.

²¹ G. Mateuț, *Procedură penală. Partea generală*, Editura Universul Juridic, București, 2019, p. 526

În practică²², în timpul cercetării judecătorești instanța a pus în vedere părților faptul că psihologul care va participa la audierea persoanelor vătămate minore va întocmi un raport de observație în urma audierilor. Totodată, a adus la cunoștința părților faptul că audierile nu se vor realiza în sala de ședință, urmând a se acorda un termen separat de cel al ședințelor de judecată, audierea constând într-o discuție purtată de instanță cu fiecare dintre persoanele vătămate, care urmează ca ulterior să fie transcrisă de grefierul de sedință în baza înregistrării audio ce se va efectua cu acea ocazie.

În doctrină²³ s-a apreciat că din punct de vedere tactic este important ca audierea să nu fie efectuată de o persoană care are o relație terapeutică sau intenționează să aibă o asemenea relație cu copilul, întrucât riscul influențării acestuia este mare, iar scopurile celor două activități sunt diferite (scopul audierii este acela de a obține informații exacte, pe când cel al psihologului este de a încuraja copilul să-și exprime sentimentele și gândurile, fiind mai puțin preocupat de exactitatea lor). Din punctul nostru de vedere, un astfel de psiholog este incompatibil în a participa la audierea persoanelor vătămate minore, motiv pentru care organul judiciar are obligația de a efectua demersurile necesare în vederea verificării acestor aspecte.

Totodată, persoanele care efectuează audierea trebuie să cunoască, pe de o parte, dispozițiile legale generale, care reglementează audierea persoanelor vătămate și dispozițiile speciale aplicabile audierii minorilor, iar pe de altă parte, trebuie să aibă cunoștințe despre psihologia dezvoltării copilului și să stăpânească tehnicile speciale de audiere a copiilor victime ale infracțiunilor. În caz contrar, există riscul obținerii unei declarații false sau incomplete, dar și retraumatizarea copilului.²⁴

3.6. Pregătirea magistratului

În scopul realizării unei complete audieri a persoanei vătămate minore este necesară pregătirea magistratului care va audia minorul. Aceasta presupune, de pe o parte, pregătirea profesională a persoanei care audiază minorul, iar pe de altă parte, întocmirea unui plan de ascultare a minorului.

Pregătirea profesională a magistratului presupune ca acesta să posede cunoștințe privitoare la psihologia dezvoltării minorului, consecințele psihosociale ale abuzului asupra minorului, tehnici de investigare a minorului victimă, să urmeze unele cursuri de specializare și să cunoască ghidurile metodologice privind audierea minorilor victime ale violenței.

²² Judecătoria Sectorului 2 București, încheiere de ședință din 02.06.2021, emisă în dosarul penal nr. XXXXX /306/2019.

²³ R. A. Nestor, *op. cit.*, p. 42.

²⁴ *Idem*, p. 45.

Mai mult decât atât, considerăm că în situația în care magistratul nu este o persoană de același sex cu persoana vătămată acesta să dispună audierea prin intermediul unui psiholog, și nu doar în prezența acestuia, pentru eficientizarea actului procedural, dar și pentru a evita traumatizarea minorului. În acest sens, remarcăm o deficiență a legislației naționale în materie, care în cuprinsul art. 111 alin. 7 din Codul de procedură penală, instituie obligativitatea audierii numai de către o persoană de același sex cu persoana vătămată doar în cazul organelor de cercetare penală, nu și în cazul procurorului sau judecătorului. Tratamentul juridic diferit reglementat de legiuitor este unul nejustificat, întrucât, atât organele de cercetare penală, cât și magistrații sunt profesioniști *de plano* doar în domeniul juridic, nu și în cel al psihologiei copiilor. Astfel, nu există nicio justificare pentru care magistrații să fie considerați specialiști în psihologia copiilor, apreciind că aceștia au aptitudinea necesară pentru a putea audia victima minoră, fiind notoriu faptul că victimele minore ale unor infracțiuni în materia libertății sexuale au cel puțin o reticență în a relata aspectele factuale ale faptelor și împrejurărilor comiterii lor.

În lipsa unei pregătiri speciale a magistratului de sex opus în ceea ce privește audierea minorilor, considerăm că se impune ca acesta să dispună, în virtutea principiului aflării adevărului, dar și pentru garantarea drepturilor copiilor audierea persoanelor vătămate minore prin intermediul unui psiholog. Totodată, considerăm că tehnologia modernă permite magistratului să perceapă în mod direct relatările victimei, dar și să clarifice în timp real aspectele esențiale ale cazului, chiar dacă nu realizează personal audierea (geamul despărțitor unidirecțional, folosirea tehnologiei comunicării de la distanță cu intervievatorul care permite transmiterea întrebărilor pe care le consideră necesare în vederea obținerii informațiilor utile cauzei, transmiterea în timp real a înregistrărilor audio-video a audierii minorului către magistrat etc.).

3.7. Întocmirea unui plan de ascultare

Înainte de audiere, judecătorul întocmește un plan de audiere²⁵, care să conțină problemele de lămurit, precum și întrebările și ordinea de adresare a acestora. Acest plan are caracter orientativ și se poate completa după discuția pregătitoare avută cu persoana vătămată minoră sau chiar pe parcursul efectuării audierii propriu-zise, în faza relatării libere, iar întrebările adresate se pot completa, modifica sau reformula în funcție de evoluția audierii și de informațiile rezultate. Pentru întocmirea unui asemenea plan este necesară analizarea întregului dosar al cauzei, mai ales al materialului relevant pentru cazul respectiv.²⁶

²⁵ M. M. Pivniceru, C. Luca, *op. cit.*, p. 186.

²⁶ V. Badea, B. N. Trandafir, *op. cit.*, p. 32

Considerăm că activitatea de stabilire a întrebărilor din planul de audiere sau orice modificare ulterioară, nu numai că poate fi făcută împreună cu psihologul sau specialistul care participă la audiere, dar trebuie realizată prin consultarea acestuia. De vreme ce elementele din materia criminalistici, în astfel de cazuri, sunt strâns legate de cele ale psihologiei copilului, magistratul trebuie să beneficieze de sprijinul unui specialist în acest domeniu atunci când întocmește un plan de audiere a victimei minore în general, dar în special a victimei minore a unei infracțiuni contra libertății și integrității sexuale. Acest lucru este extrem de important, raportat la împrejurarea că aceste acțiuni ilicite incriminate de legiuitor pornesc de la fapte comise cu violență și prin constrângere, până la cele care implică consimțământul victimei minore. Nu numai că prin aceste modalități de realizare a audierii se poate stabili existența infracțiunii, dar se poate face și o evaluare a gravității faptei, precum și a pericolozității acuzatului (aspecte obligatorii de stabilit potrivit art. 74 din Codul penal).

Precizăm faptul că în această etapă pot fi pregătite mijloace materiale de probă (înscrieri, fotografii) care urmează a fi folosite pe parcursul audierii, pentru a putea maximiza fiabilitatea probei. Datorită dimensiunii negative asupra psihicului persoanei și stării de șoc în care s-a aflat aceasta pe parcursul desfășurării evenimentelor ilicite, este posibil ca victima să nu își poată aminti aspecte esențiale ale cauzei, sens în care este necesar ca magistratul, împreună cu psihologul/specialistul să le aleagă pe acelea care au aptitudinea de a ajuta victima să își amintească evenimentele, dar totodată ele să nu producă o traumatizare suplimentară. Spre exemplu, considerăm că victimei minore a unui viol care a fost imobilizată prin înfășurarea unei frânghii în jurul gâtului sau s-a aflat sub amenințarea unui cuțit de dimensiuni mari nu ar trebui să i se prezinte cu ocazia audierii și imagini cu aceste obiecte folosite la săvârșirea faptei, întrucât aceasta ar retrăi nu numai momentul actului ilicit, ci și perspectiva suprimării vieții sale. Astfel, prin trasarea planului de ascultare, magistratul trebuie să pună în balanță toate elementele de probațiune existente la dosar și să le identifice pe acelea care au aptitudinea de a conduce la aflarea adevărului, cu excluderea sau minimalizarea celor care pot genera o amplificare a traumelor suferite de victimă.

3.8. Pregătirea prealabilă

Este necesar ca persoana vătămată minoră să beneficieze, anterior audierii propriu-zise, de o pregătire prealabilă²⁷, în cadrul căreia să fie informată de către o persoană avizată, asupra procedurilor pe care le urmează o pricină de genul celei în care este implicată, precum și ce presupune audierea propriu-zisă, importanța acestei audieri pentru stabilirea

²⁷ M. M. Pivniceru, C. Luca, *op. cit.*, p. 181.

cu exactitate a stării de fapt, toate acestea cu scopul de a evita traumatizarea secundară a copilului victimă, ca și în vederea obținerii unei declarații relevante.

În cadrul cercetării judecătorești, în ziua audierii anterior audierii propriu-zise are loc o discuție între psiholog și persoanele vătămate minore de circa 5-10 minute, prin care acestea din urmă sunt pregătite cu privire la desfășurarea audierii și rolul său la această audiere.

De precizat faptul că în cadrul pregătirii prealabile nu se vor discuta cu minorul aspecte ce țin de faptele și circumstanțele cauzei, pentru a nu îl influența în conturarea opiniei sale, ci discuția se va rezuma la informarea acestuia sub aspectele evocate. Totodată, în nici un caz nu este admisă manipularea copilului.

4. Desfășurarea audierii efective a persoanei vătămate minore

În ghidurile²⁸ de audiere a copilului în procedurile judiciare s-a relevat faptul că participarea copilului la judecată, în calitate de parte/subiect procesual principal în proces, presupune și prezența acestuia în locul destinat desfășurării ședințelor, de regulă săli de judecată mari, cu mediu ambiental solemn, realizat prin mobilier de culori închise, sobre, prin vestimentația austeră a persoanelor implicate în proces (procuror, judecător, grefier și avocați), fapt ce este de natură să declanșeze un sentiment de teamă, de emoție, de inhibiție, mai ales dacă minorul se găsește pentru prima dată într-un astfel de rol.

Astfel, pentru a se evita asemenea consecințe cu implicații directe asupra veridicității relatărilor victimei, precum și asupra psihicului acesteia, este necesar ca ședința de judecată în care se audiază minori, să aibă loc într-o sală de dimensiuni mai mici, cu un mobilier simplu, adecvat scopului acesteia, în culori calde, dotată cu tehnică de înregistrare audio-video, precum și cu antecamere care să permită așteptarea fără ca minorii să fie puși în situația de a intra în contact cu inculpații sau cu însoțitorii acestora.

În practică²⁹, s-au întâlnit situații în care s-a folosit tot o sală de ședințe ca și cameră de consiliu, de dimensiuni chiar mai mari decât sala obișnuită de judecată. Totodată s-a recurs la utilizarea unui reportofon, care să înregistreze toată discuția, fără a se utiliza alte mijloace tehnice audio-video, fără a se face consemnări, fără o ținută sobră, fără robe, fiecare participant așezându-se în sala respectivă la o distanță considerabilă față de persoana audiată și președintele completului de judecată, în afara câmpului vizual al minorului. S-a permis astfel, în lipsa unei camere speciale de audiere, crearea unui cadru relativ propice pentru stabilirea unui contact psihologic între magistratul judecător și persoana vătămată minoră.

²⁸ *Idem*, p. 190.

²⁹ Judecătoria Sectorului 2 București, dosar penal nr. XXXXX /306/2019.

Psihologul se afla în apropierea celor doi pentru a putea observa reacțiile persoanei vătămate, pentru a observa toate răspunsurile date de aceasta și pentru a-și putea nota în formularul său date și informații care ulterior îl ajută să întocmească rapoartele de observație solicitate de către instanță.

Alte state au introdus un participant special la audierea victimei minore în vârstă de până la 14 ani în cauzele penale privind infracțiunile cu caracter sexual, și anume "intervievatorul". Potrivit art. 6 alin. 19¹⁾ din Codul de procedură penală al Republicii Moldova³⁰ *intervievatorul* este persoana invitată într-un proces penal de către organul competent pentru a intermedia audierea minorului victimă/martor al infracțiunii în condițiile art. 110¹. În calitate de interviuator sunt implicate persoane care au studii juridice sau în domeniul psihologiei, special instruite pentru această sarcină. În procesul de audiere a minorului, interviuatorul are statut de specialist. Alin. 4¹⁾ al aceluiași articol prevede: *cameră de audiere* - spațiu amenajat pentru audierea minorului victimă/martor al infracțiunii în condițiile art. 110¹, având legătură cu camera de vizualizare prin echipamentul de recepție și înregistrare audio/video, în care sunt plasați minorul supus audierii și interviuatorul.

Articolul 110¹ Cod procedură penală al Republicii Moldova³¹ prevede că:

(1) *Audierea martorului minor în vârstă de până la 14 ani în cauzele penale privind infracțiuni cu caracter sexual, privind traficul de copii sau violența în familie, precum și în alte cazuri în care interesele justiției sau ale minorului o cer, în condițiile art. 109 alin. (5), se va efectua de către judecătorul de instrucție în spații special amenajate, dotate cu mijloace de înregistrare audio/video, prin intermediul unui interviuator. Audierea minorului se va efectua în termene restrânse.*

(2) *Martorul minor și interviuatorul se vor afla în camera de audiere separați de judecătorul de instrucție și de celelalte persoane participante la această acțiune procesuală.*

(3) *În camera de vizualizare se vor afla judecătorul de instrucție, procurorul, apărătorul bănuitului sau al învinuitului, psihologul, grefierul, reprezentantul legal al minorului supus audierii, reprezentantul legal al părții vătămate și, după caz, alte persoane în condițiile legii. Participanții la audiere vor adresa întrebări judecătorului de instrucție, care le va transmite interviuatorului în mod verbal, prin intermediul dispozitivelor tehnice, sau în scris, în timpul unei pauze.*

Din acest punct de vedere, soluția legislativă implementată de Republica Moldova în astfel de cazuri este parțial diferită de legislația noastră în materie, însă poate constitui sursă de inspirație pentru o eventuală modificare a Codului de procedură penală.

³⁰ Codul de procedură penală al Republicii Moldova, publicat în Monitorul Oficial Nr. 248-251 din 05.11.2013, cu modificările și completările ulterioare.

³¹ Dispoziții aplicabile și audierii victimei minore în vârstă de până la 14 ani în cauzele penale privind infracțiunile cu caracter sexual.

4.1. Audierea propriu-zisă – aspecte teoretice

Audierea propriu zisă trebuie să se realizeze, în primul rând, în conformitate cu normele de procedură penală, iar în al doilea rând, ea presupune și respectarea unor reguli de tactică criminalistică, într-un climat psihologic adecvat obținerii unor declarații sincere și complete, care să înlăture totodată traumatizarea minorului.³²

Audierea presupune parcurgerea următoarelor etape: întrebări sau lămuriri prealabile referitoare la identitatea și situația personală; comunicarea drepturilor și obligațiilor procesuale, relatarea verbală liberă și adresarea de întrebări și primirea de răspunsuri. Astfel, înainte de audiere, judecătorul trebuie să se asigure că persoana cu care urmează să poarte discuțiile, este persoana vătămată. Persoanei vătămate minore i se aduc la cunoștință drepturile și obligațiile prevăzute de art. 111 alin. 2 și 5 raportat la art. 81 alin. 1 din Codul de procedură penală. Audierea persoanei vătămate se realizează cu respectarea condițiilor generale și speciale de audiere prevăzute de Codul de procedură penală.³³

Organul judiciar nu trebuie să îi dezvăluie copilului ce au declarat alte persoane sau să facă referire la anumite informații concrete despre faptă mai înainte ca minorul să prezinte liber starea de fapt. Pentru a nu influența declarația victimei minore este necesar ca pe parcursul audierii, organul judiciar să manifeste o atitudine neutră (dar nu distantă sau rece), fără a afișa diverse reacții emoționale. Audierea trebuie realizată cu calm și răbdare fără a întrerupe minorul când acesta face referire la aspecte străine sau neesențiale cauzei, întrucât în acest mod se poate crea o presiune asupra acestuia, și mai mult decât atât, i se poate crea impresia că nu este ascultat, ceea ce îl va face să perceapă atitudinea organului judiciar ca o adversitate. În situația în care organul judiciar nu manifestă răbdare și nu adoptă un comportament care să îi inducă minorului confortul necesar relatării libere a unei situații psihotraumatizante, raportat la specificul infracțiunilor contra libertății sexuale, consecința directă este inducerea unei stări de nesiguranță sau neîncredere asupra faptei înseși relatate. Totodată, lipsa de tact în ceea ce privește audierea de către organul judiciar poate da naștere unui distres și blocaj emoțional ce pot avea ca rezultat imposibilitatea obținerii unor date și informații esențiale de la victimă necesare aflării adevărului.

4.1.1. Stabilirea regulilor de bază ale audierii

Este important să i se comunice persoanei vătămate minore modalitatea în care se va desfășura audierea și ce se așteaptă de la ea, pentru ca aceasta să înțeleagă importanța acestei activități și faptul că ea este sursa de informație. Din punctul nostru de vedere se impune ca minorului să îi fie

³² V. Badea, B. N. Trandafir, *op. cit.*, p. 37.

³³ *Ibidem*.

explicat rolul pe care îl are în cursul audierii, dar în comunicarea cu acesta nu trebuie să se facă referiri la faptul că relațiile sale depind într-o manieră determinantă de pedepsirea acuzatului. Magistratul trebuie să evite folosirea unor termeni cu conotație negativă, chiar dacă acestea îl vizează pe acuzat, întrucât există posibilitatea ca minorul să perceapă aceste aspecte ca fiind determinante în cauzarea unor repercursiuni negative față de o altă, punându-l în situația de a refuza cooperarea. Totodată, i se poate creiona la nivel psihologic ideea că din victimă devine "călău", plasând pe umerii acestuia responsabilitatea aplicării unei sancțiuni penale. Astfel, scopul inițial al audierii, respectiv aflarea adevărului, în percepția minorului s-ar transforma dintr-unul benefic, într-unul menit să cauzeze prejudicii altora.

Conform literaturii de specialitate și ghidurilor metodologice³⁴ privind audierea minorilor, este important ca judecătorul să comunice persoanei vătămate minore regulile de bază ale audierii într-o manieră simplă, concisă, adaptată nivelului de dezvoltare al minorului:

- Regula nr. 1 – "NU ÎNȚELEG" – i se atrage atenția minorului că în situația în care nu înțelege o întrebare, acesta trebuie să-i spună judecătorului că nu înțelege.
- Regula nr. 2 – "NU ȘTIU" - i se atrage atenția minorului să răspundă la întrebări, doar dacă cunoaște răspunsul, iar în caz contrar, să spună că nu știe, în nici un caz să nu ghicească răspunsul.
- Regula nr. 3 – "CORECTEAZĂ-MĂ DACĂ GREȘESC" – i se pune în vedere minorului că, în situația în care judecătorul spune ceva greșit, trebuie să-i atragă atenția asupra acestui lucru, întrucât judecătorul nu are cunoștință despre ceea ce s-a petrecut.
- Regula nr. 4 – "CERINȚA DE A SPUNE ADEVĂRUL" – i se pune în vedere minorului ca pe parcursul audierii să spună adevărul.

Apreciem că se impune ca în astfel de cazuri, magistratul să îi aducă la cunoștință minorului că nu există răspunsuri corecte sau greșite, în cazul în care va primi întrebări, întrucât audierea sa nu presupune un examen. În contextul în care victimele minore pot asocia audierea în cadrul procesului penal cu circumstanțele unui examen școlar (experiență prin care au trecut deja), magistratul trebuie să îi explice minorului că în cauza în care participă este important ca el să declare adevărul pe care îl cunoaște, și că făcând acest lucru îl va ajuta să ajungă la o soluție corectă.

4.2. Audierea propriu-zisă – aspecte practice

Dincolo de aspectele teoretice prezentate anterior, relevante în acest sens sunt soluțiile din practica judiciară, motiv pentru care, înțelegem să facem trimitere la un caz concret în acest sens³⁵.

³⁴ V. Badea, B. N. Trandafir, *op. cit.*, p. 35.

³⁵ Judecătoria Sectorului 2 București, dosar penal nr. XXXXX /306/2019.

Președintele completului de judecată: *Numele meu este X.Y. și sunt judecător.*

Avem pe masă un reportofon, care va înregistra discuția noastră pentru ca eu să fiu foarte atentă la ceea ce îmi spui tu și să nu fie nevoie să-mi notez. Azi suntem în data de ziua, luna, anul, este ora... La audierea persoanei vătămate participă doamna psiholog..., domnii avocați... și..., domnul procuror..., domnul grefier...

Ce faci, cum ești, ai emoții?

Persoană vătămată: *Da.*

Președintele completului de judecată: *Da?*

Persoană vătămată: *Nu știu.*

Președintele completului de judecată: *Ce simți în momentul acesta, de ce ai emoții?*

Persoană vătămată: *Îmi tremură puțin corpul.*

Președintele completului de judecată: *Spune-mi ceva despre tine, să ne cunoaștem mai bine.*

Persoană vătămată: *Sunt din localitatea..., am 15 ani, sunt la liceu, am 2 frați, am făcut sport. Îmi place sportul, îmi place să gătesc, să citesc, să mă plimb, să lucrez.*

Președintele completului de judecată: *Îți place să gătești? Ce anume gătești?*

Persoană vătămată: *Depinde. Ciorbe, tocane, aproximativ orice.*

Președintele completului de judecată: *Cât de des gătești?*

Persoană vătămată: *De câte ori sunt liberă de la lucru.*

Președintele completului de judecată: *Ce lucrezi?*

Persoană vătămată: *Sunt ajutor de bucătar.*

Președintele completului de judecată: *De cât timp?*

Persoană vătămată:.....

Președintele completului de judecată: *Ți-a insuflat cineva pasiunea pentru gătit?*

Persoană vătămată:.....

Președintele completului de judecată: *Ce îți mai place să faci?*

Persoană vătămată:.....

După cum putem observa, magistratul a creat o atmosferă caldă, prietenoasă cu persoana audiată. Treptat, după aflarea pasiunilor persoanei minore pentru sport, gătit, citit, plimbări, președintele completului de judecată îi relatează că este judecător, iar această profesie presupune să stea de vorbă cu oamenii, adulți, copii, adolescenți și aceștia îi povestesc lucruri care li se întâmplă.

În continuare, președintele completului de judecată menționează:

Ți-am spus despre mine că sunt judecător, profesia mea presupune să stau de vorbă cu oamenii, adulți, copii, adolescenți așa ca tine și ei îmi povestesc lucruri

care li se întâmplă. Sunt câteva reguli de care te rog să ții cont în timpul discuției noastre. În primul rând, să-mi spui adevărul, în al doilea rând dacă te întreb ceva și nu îți amintești sau nu știi, să îmi spui că nu știi sau că nu îți amintești, iar dacă eu fac o afirmație care nu e corectă sau înțeleg greșit ceea ce îmi spui tu, să nu eziți să mă contrazici și să îmi spui că nu am dreptate.

Acum că te cunosc puțin mai bine, vreau să vorbim despre motivul pentru care ești azi aici. Cunoști motivul pentru care te afli aici?

Persoană vătămată: Da.

Ulterior, se trece la etapa relatării libere, care presupune lăsarea persoanei vătămate minore să spună tot ce știe referitor la fapta, fără întreruperi.

Președintele completului de judecată: *Povestește-mi tot ce s-a întâmplat de la început până la final.*

4.3. Audierea propriu-zisă – relatarea liberă

Relatarea liberă prezintă o serie de avantaje, respectiv este spontană, persoana vătămată minoră putând relata împrejurări necunoscute de judecător până la acea dată, putând apărea date din care să rezulte săvârșirea și a altor fapte penale de către inculpat; poate fi analizat modul în care persoana vătămată își formulează declarațiile sub aspectul veridicității; poate fi estimată sinceritatea și buna credință a victimei, cel care audiază având posibilitatea să studieze, să observe omisiunile, ezităările, aspecte cu privire la care apar contraziceri.³⁶

4.4. Audierea propriu-zisă – adresarea de întrebări și primirea răspunsurilor

Urmează o serie de întrebări ale președintelui completului de judecată legat de ceea ce s-a întâmplat și lămurirea unor aspecte ale cauzei.

Întrebările adresate persoanei vătămate minore trebuie să fie clare, precise și concise, să fie exprimate într-o formă accesibilă acesteia.

Președintele completului de judecată: *Cui ai mai povestit despre cele întâmplate?*

Președintele completului de judecată: *Cum te simți în prezent față de ceea ce s-a întâmplat?*

Președintele completului de judecată: *Ce ți s-a părut cel mai tulburător în acel moment? Ce simțai? Ce-ți venea să faci?*

Președintele completului de judecată: *Ai vorbit cu părinții tăi despre ceea ce s-a întâmplat?*

Președintele completului de judecată: *Ți-a dat mama vreun sfat sau o părere?*

Președintele completului de judecată: *Ai primit vreun sfat, ajutor, ai mers la psihoterapeut?*

³⁶ M. M. Pivniceru, C. Luca, *op. cit.*, p. 200.

Președintele completului de judecată: *În ce mod crezi că te-a schimbat evenimentul pe care mi l-ai povestit?*

Președintele completului de judecată: *Ce simți în momentul când auzi o poveste, similară celei pe care mi-ai relatat-o?*

Președintele completului de judecată: *Cum te-ai descrie ca persoană?*

Președintele completului de judecată: *Ești o persoană sensibilă?*

Președintele completului de judecată: *Ești sufletistă?*

Președintele completului de judecată: *Ești ambițioasă?*

Președintele completului de judecată: *Ești o fire conflictuală?*

Președintele completului de judecată: *Ce ai vrea să schimbi la tine?*

Președintele completului de judecată: *Ce părere au ceilalți despre tine?*

Președintele completului de judecată: *Cum l-ai descrie pe inculpat?*

Președintele completului de judecată: *Încearcă să-mi spui trei calități pe care crezi că le ai și un defect?*

Președintele completului de judecată: *O să facem o scurtă pauză să văd dacă cineva vrea să-și adreseze vreo întrebare și apoi continuăm.*

Ulterior, după adresarea întrebărilor și primirea răspunsurilor, președintele completului de judecată se deplasează la fiecare avocat și procuror și le cere să noteze câteva întrebări pe o foaie de hârtie, care ulterior vor fi predate acestuia pentru a le adresa persoanei vătămate. După un scurt interval de timp sunt adunate foile respective și s-a continuat audierea prin adresarea întrebărilor de către președintele completului de judecată.

Din punctul nostru de vedere s-ar putea discuta despre o atingere adusă principiului nemijlocirii, deoarece întrebările nu au fost adresate individual de fiecare avocat și procuror în parte, ci practic prin intermediul președintelui completului de judecată. Totodată, procedând într-o astfel de manieră, dreptul acuzatului la apărare a fost limitat, întrucât într-o cauză normală avocatul are posibilitatea de a-și adapta în timp real întrebările în funcție de răspunsurile persoanei vătămate.

În opinia instanței, interesul superior al persoanei vătămate minore a prevalat în pofida principiului nemijlocirii și al dreptului la apărare al acuzatului.

După adresarea întrebărilor și primirea răspunsurilor, toate fiind înregistrate audio, s-a procedat la încheierea audierii.

4.5. Încheierea audierii

Înainte de încheierea audierii, judecătorul trebuie să verifice dacă persoana vătămată minoră mai are ceva de spus sau dacă are vreo întrebare de adresat. În cazul în care i se adresează întrebări, este important ca judecătorul să răspundă sincer și să evite să facă promisiuni.

Președintele completului de judecată: *Vrei să-mi mai spui ceva?*

Președintele completului de judecată: *Vrei să mă întrebi ceva?*

Președintele completului de judecată: *Îți mulțumesc foarte mult. Este ora..... și încheiem audierea.*

Ulterior, se va transcrie declarația persoanei vătămate minore luată în ședința din camera de consiliu într-un proces-verbal de transcriere a declarației persoanei vătămate pe baza înregistrării realizate cu reportofonul.

5. Importanța înregistrării audierii

În conformitate cu dispozițiile art. 111 alin. (8) din Codul de procedură penală, este obligatoriu ca audierea să fie înregistrată prin mijloace tehnice audio sau audio-video, cu excepția cazului când înregistrarea nu este posibilă. Ca regulă generală, în acest caz, se va consemna în declarația persoanei vătămate faptul că aceasta nu a fost înregistrată și motivul concret pentru care înregistrarea nu a fost posibilă. Persoanei vătămate minore îi va fi oferită o explicație cu privire la necesitatea înregistrării audierii. În imaginile înregistrate vor trebui să fie vizibile toate persoanele prezente la audiere, tocmai pentru a se evita orice îndoială sau suspiciune legată de un comportament care ar putea influența declarația minorului. În doctrină³⁷ s-a remarcat faptul că înregistrarea audio-video a audierii minorului fie în calitate de victimă, fie în calitate de martor este reglementată și în alte legislații, spre exemplu în Franța, Canada, Țările de Jos, Irlanda sau Belgia.

6. Avantajele înregistrării audierii

Considerăm că înregistrarea audierii este importantă din motive precum:

- înregistrarea permite ca audierea să se desfășoare fluent, fără întreruperile generate de dactilografierea declarației;
- reduce sau înlătură necesitatea de a efectua o nouă audiere, ori o confruntare între victima minoră și presupusul făptuitor, prevenind revictimizarea minorului³⁸;
- face audierea un proces obiectiv și transparent, evitând astfel criticile sau interpretările ulterioare;
- surprinde aspecte ale audierii care nu pot fi redată în scris (diverse reacții emoționale, pauze sau ezitări în relatarea evenimentului, etc);
- permite judecătorilor să analizeze modul în care a decurs audierea, conținutul declarației și reacțiile persoanei audiate, putând astfel să aprecieze

³⁷ G. Mateuț, *op.cit.*, p. 529.

³⁸ A. Deladrière, V. Gengoux, *Quand la recherche de la vérité tente de préserver de la victimisation secondaire : présentation des principaux résultats de l'évaluation de la circulaire ministérielle du 16 juillet 2001 relative à l'enregistrement audiovisuel de l'audition de mineurs victimes ou témoins d'infractions*, în *Revue de droit pénal et criminologie*, nr. 6/2017, p. 559.

asupra sincerității /nesincerității declarației și necesității efectuării unei noi audieri;

- ascultarea repetată a înregistrării permite judecătorilor să-și îmbunătățească abilitățile și procedura audierii;

- înregistrarea declarației constituie mijloc de probă, împreună cu declarația scrisă sau cu procesul-verbal încheiat în acest scop.

7. Concluzii. Propuneri de lege ferenda

Având în vedere dispozițiile art. 111 alin. (8) din Codul de procedură penală, care prevăd obligativitatea ca audierea să fie înregistrată prin mijloace tehnice audio sau audio-video, considerăm că ar fi de interes ca înregistrările audierilor să fie realizate numai cu mijloace audio- video, având în vedere că aceste mijloace prezintă avantaje față de înregistrarea audio.

În imaginile înregistrate vor fi vizibile toate persoanele prezente la audiere, înregistrarea audio-video prezentând avantaje față de cea audio, în sensul:

- vizionării repetate a înregistrării, permițându-se judecătorilor să-și îmbunătățească abilitățile și procedura audierii;

- permițerii judecătorilor să observe cum arăta persoana vătămată minoră la momentul audierii (procesul poate dura mai mulți ani) și să vadă în concret cum a decurs audierea, ce a relatat persoana vătămată minoră și reacțiile acesteia pe parcursul audierii;

- surprinderii unor aspecte ale audierii care nu pot fi redată în scris (limbaj nonverbal, diverse reacții, ezitări, multe cu semnificație pentru aprecierea sincerității persoanei vătămate);

- aprecierii declarației ca fiind conformă cu realitatea, respectiv că persoana audiată este de bună-credință;

- reducerii semnificative a necesității reaudierii minorului;

Referitor la evaluarea psihologică a persoanei vătămate minore în cauzele având ca obiect infracțiuni contra libertății și integrității sexuale apreciem că se impune reglementarea obligativității efectuării acestora.

În privința modului de audiere, respectiv adresarea întrebărilor și primirea răspunsurilor persoanei vătămate prin intermediul președintelui completului de judecată, atunci când asemenea întrebări sunt adresate de avocați și procuror, considerăm că acest lucru ar trebui înlăturat, iar în virtutea principiului nemijlocirii să se permită adresarea întrebărilor în mod direct persoanei vătămate. Considerăm că prin aceasta se realizează un echilibru între interesele victimei minore și dreptul la apărare al inculpatului.

În lipsa unei camere speciale și adaptate pentru audierea minorilor la sediul instanțelor de judecată, considerăm că organul judiciar trebuie să evite total realizarea procedurii probatorii într-o sală de judecată obișnuită, putând utiliza astfel inclusiv un spațiu adecvat din cadrul unei alte instituții (spre exemplu, Direcția Generală de Asistență Socială și Protecția Copilului

etc.). Când elemente obiective fac imposibilă audierea într-un alt loc decât sediul instanței, este important ca aceasta să fie stabilită într-un moment în care activitatea în cadrul instituției este una redusă, de preferat la finalul programului de lucru, întrucât prezența unui număr mare de persoane poate genera un sentiment de teamă și anxietate minorului.

În final, arătăm că, din punctul nostru de vedere, asistența judiciară, în lipsa avocatului ales, trebuie să se realizeze printr-un avocat din oficiu de același sex cu persoana vătămată minoră. În contextul în care nicio dispoziție legală nu conține o prevedere expresă în acest sens, revine instanței de judecată să solicite în cadrul cererii adresate baroului pentru desemnarea unui avocat din oficiu ca cel desemnat să aibă același sex cu persoana vătămată.

Referințe

- Badea V., Trandafir B. N., *Ghid metodologic privind audierea minorilor victime ale violenței*, Aprilie 2017, [Online] la www.fonpc.ro
- Deladrière A., Gengoux V., *Quand la recherche de la vérité tente de préserver de la victimisation secondaire: présentation des principaux résultats de l'évaluation de la circulaire ministérielle du 16 juillet 2001 relative à l'enregistrement audiovisuel de l'audition de mineurs victimes ou témoins d'infractions*, în *Revue de droit pénal et criminologie*, nr. 6/2017
- Mateuț G., *Procedură penală. Partea generală*, Editura Universul Juridic, București, 2019
- Neagu I., Damaschin M., *Tratat de procedură penală. Partea generală. În lumina noului Cod de procedură penală, Ediția a 2-a*, Editura Universul Juridic, București, 2015
- Nestor R. A., *Respectarea normelor procesuale în activitatea de ascultare a persoanei vătămate minore-garanție pentru soluționarea echitabilă a unei cauze penale*, în *Pandectele Române*, nr. 1/2022
- Pivniceru M. M., Luca C., *Ghid de audiere a copilului în proceduri judiciare*, Editura Hamangiu, București, 2009
- Rotaru S., *Studiu privind cadrul legal și practicile de audiere în condiții speciale a copiilor victime sau martori ai infracțiunilor în Republica Moldova*, Chișinău, 2020